

EKONOMSKA OSNOVA MEĐUNARODNE TRGOVINE

Neophodnost – razlozi međunarodne trgovine, ekonomska korist od trgovine

Međunarodna trgovina uključuje razmenu između različitih zemalja, mada i tu ima prepreka koje su rezultati političkih ili nekih drugih odluka, pa se uvode carine, kvote, sankcije i sl., kada govorimo o **protekcionizmu**.

Međunarodna trgovina – razmena podrazumeva određeni **devizni kurs**, a kako sve zemlje manje – više imaju svoju valutu, onda protok roba, usluga i dr. mora biti obezbeđen, jer u suprotnom nema međunarodne trgovine.

1. Neophodnost međunarodne trgovine. Privrede koje se uključuju u međunarodne tokove (otvorena privreda) na bazi odnosa izvoza i uvoza i veličine GNP koji se uvećava putem međunarodne razmene postižu značajnu stopu ekonomskog rasta, dok privrede koje su manje otvorene beleže stagnaciju ili pad GNP – a , a time i životnog standarda.

Kada je reč o **uslovima proizvodnje** međunarodna trgovina omogućava da se jedne zemlje, na primer u tropskim oblastima specijalizuju u proizvodnji banana, kaktusa, ananasa, kivija i sl., kojima trguju, u međunarodnoj razmeni za ove robe dobijaju druge robe koje ne mogu proizvoditi pod povoljnim uslovima.

Drugi razlog za međunarodnu trgovinu su **opadajući troškovi**, bolje reći **opadajući troškovi velikoserijske proizvodnje**.

Treći razlog za međunarodnu trgovinu je **različitost u ukusima**, što podrazumeva određenu sklonost u potrošnji određenih roba.

2. Ekonomska korist od međunarodne trgovine. Ekonomsku korist od međunarodne trgovine sagledavamo preko međunarodne podele rada, specijalizacije i sl., čiji se efekat najbolje primećuje kod **realnih primanja stanovništva**.

Principi komparativnih prednosti

Ovaj princip govori da zemlja može trgovati čak i ako je apsolutno efikasnija ili više neefikasna u odnosu na drugu zemlju, tj. kada ima apsolutne komparativne prednosti i kod jednog i kod drugog proizvoda i kad nema takve prednosti.

Princip komparativnih prednosti podrazumeva da će se svaka zemlja specijalizovati u proizvodnji i izvozu onih dobara i usluga koje može proizvesti uz relativno niže troškove (u kojima je relativno efikasnija nego druge zemlje), i obrnuto, svaka zemlja će uvoziti ona dobra i usluge koja proizvodi uz relativno visoke troškove (u kojima je relativno manje efikasna nego druge zemlje).

Svaka zemlja će se specijalizovati u proizvodnji i izvozu onih roba i usluga u kojima je relativno efikasnija od drugih. Čak i u uslovima kada zemlja ima apsolutne prednosti i niže troškove u

proizvodnji više proizvoda ekonomski je racionalno opredeliti se za proizvodnju i izvoz dobara i usluga gde je ta prednost relativno najveća.

Komparativne prednosti primenjuju se kako u bilateralnoj, tako i u multilateralnoj razmeni. Korist od multilateralne razmene je velika, jer se ne zahteva bilateralna ravnoteža. Ona omogućava da jedna zemlja u razmeni sa drugom zemljom ima trgovinski deficit koji pokriva sa suficitom iz razmene sa trećom zemljom.

Princip komparativnih prednosti koristi se pri razmeni više dobara između dveju zemalja.

Naime, pri razmeni više dobara uvodi se pregled dobara, s obzirom na stepen komparativnih prednosti od relativno efikasnih, ka relativno manje efikasnim, te se na osnovu međunarodne tražnje za robama i uslugama zemlja opredeljuje koje robe i usluge izvoziti, a koje uvoziti.

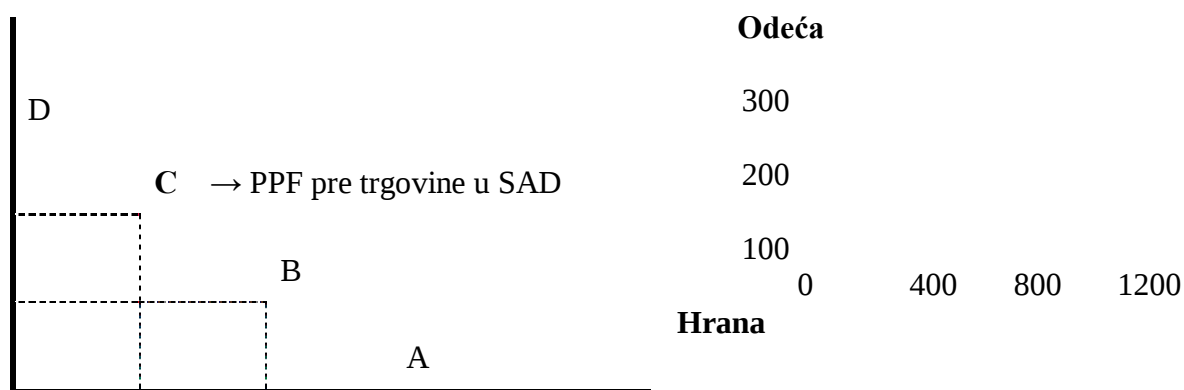
Koristi od međunarodne trgovine mogu se iskazati pomoću granice proizvodnih mogućnosti.

Naime, svaka promena uslova proizvodnje i trgovine, a pre svega na bazi odnosa uvoznih i izvoznih cena neke zemlje, menja se granica proizvodnih mogućnosti (prema stanju da nije bilo međunarodne trgovine) koja se pomera prema spolja, što podrazumeva veći GNP.

Analiza komparativnih prednosti i alternativnih troškova u spoljnotrgovinskoj razmeni

Analizu komparativnih prednosti proširujemo uz pomoć granice proizvodnih mogućnosti – PPF, koja pokazuje kombinaciju dobara koja se mogu proizvesti uz datu tehnologiju i inpute u jednoj nacionalnoj ekonomiji. Pretpostavimo da Amerika i Evropa imaju mogućnosti proizvodnje hrane i odeće, što ilustruju navedene tabele i grafički prikazi.

Shema PPF u SAD pri datoj relaciji troškova za dva dobra.

Recimo da se pre međunarodne trgovine u SAD proizvodi 800 jedinica hrane i 100 jedinica odeće, tačka „B” i toliko potroši.

Sada isto uradimo i za Evropu, ali je drugačiji PPF, jer je i drugačija efikasnost proizvodnje hrane i odeće. Pretpostavimo da se u Evropi proizvodi 340 jedinica hrane i 100 jedinica odeće tačka „B” i toliko potroši.

Uticaj međunarodne trgovine na potrošnju i proizvodnju hrane i odeće, na bazi pretpostavljenog primera i grafičkog prikaza, sada prikazujemo numeričkim primerom koji obuhvata dva

perioda: a) period pre početka međunarodne trgovine i b) period posle početka međunarodne trgovine.

DEVIZNI SISTEM, PLATNI BILANS I DEVIZNI KURSEVI

Devizni sistem i platni bilans

1. DEVIZNI SISTEM predstavlja deo sistema privrede kojim se regulišu finansijski tokovi jedne zemlje sa drugim zemljama sa kojima se ostvaruju ekonomske veze i poslovna saradnja. U stvari, devizni sistem je produžena ruka privrede u delu finansijskih troškova sa inostranstvom. Devizni sistem funkcioniše u skladu sa funkcionisanjem privrede.

S obzirom da devizni sistem reguliše finansijske troškove jedne zemlje sa ostatkom sveta oko izvoza i uvoza roba, usluga i kapitala (kretanje novčanih sredstava), potrebno je istaći da osnovu funkcionisanja deviznog sistema čini: sticanje deviza, raspolaganje njima, kao i sve ostale finansijske transakcije u vezi sa devizama, direktno ili preko odgovarajućih međunarodnih institucija, kreditna zaduženja u inostranstvu, pomoć jedne zemlje drugoj ili pužanje pomoći ili kredita međunarodnih finansijskih institucija nekoj zemlji, rad privrednih subjekata u inostranstvu itd.

Devizni sistem čini skup principa i na njima zasnovanih zakonskih propisa, mera i instrumenata kojima se reguliše način poslovanja devizama: devizni kurs, mogućnosti i uslovi sticanja, držanja i korišćenja deviza, način njihove međusobne zamene i zamene za domaći novac i sl.

2. PLATNI BILANS predstavlja ekonomske transakcije jedne zemlje s ostatkom sveta. U stvari, to je vrednosni odnos svih potraživanja i dugovanja jedne zemlje prema inostranstvu u određenom vremenskom periodu, te možemo napisati: $PB = Pr - Ob$, gde PB znači platni bilans, Pr – ukupna primanja iz inostranstva; Ob – ukupne obaveze prema inostranstvu.

Po MMF platni bilans predstavlja statistički pregled za određeni vremenski period i iskazuje:

1. transakcije robom, uslugama i dohotkom između jedne zemlje i ostalog sveta;
2. promene vlasništva i druge promene u monetarnom zlatu i specijalnim pravima vučenja koja privreda poseduje, promene u potraživanju prema ostalom svetu;
3. jednostrane transfere i protivstavke koje su potrebne za uravnoteženje platnog bilansa.

Bilans međunarodnih plaćanja sastoji se od:

- a) izvoza i uvoza roba;
- b) obaveza jedne zemlje prema inostranstvu i obaveze inostranstva prema zemlji datih i primljenih zajmova i kredita, kao i vrednosti samih zajmova i kredita;
- c) nerobni priliv i odliv, gde spada: turizam, prihodi i rashodi, rashodi diplomatskih predstavništava, iseljeničke doznake; priliv i odliv u odnosu na nasleđe, penzije i dr. kao i priliv i odliv zlata.

Bilans plaćanja sagledavamo preko:

- a) bilansa tekućih transakcija i
- b) bilansa kapitalnih transakcija.

Bilans tekućih transakcija obuhvata: **1. bilans trgovinskih transakcija** (protok roba); **2. bilans usluga:** transportne usluge na kopnu, moru, vazduhu i ostale usluge (autorska prava); **3.**

bilans kretanja stanovništva (turizam, železničke doznake);
po osnovu zajmova (dobitih i uzetih).

4. bilans prihoda i rashoda

Bilans kapitalnih transakcija obuhvata međunarodno finansiranje, odnosno račun kapitala i zlata. Tu spadaju:

- a) bilans kratkoročnih zajmova (svi kratkoročni krediti i kliring);
- b) bilans dugoročnih zajmova;
- c) bilans ekonomske pomoći;
- d) bilans reperacija i restitucija;
- e) bilans kupoprodaje monetarnog zlata.

S obzirom da neuravnoteženi razvoj jedne privrede uslovljava neravnotežu platnog bilansa, to sve zemlje nastoje regulisati spoljnu trgovinu i monetarno – kreditnu politiku u cilju uravnoteženja platnog bilansa.

Najzad, potrebno je razgraničiti: platni bilans, devizni bilans i obračunski bilans.

Platni bilans registruje sve izvršene spoljnotrgovinske transakcije.

Devizni bilans podrazumeva momenat plaćanja.

Obračunski bilans pokazuje stanje međunarodnih obaveza i potraživanja određene zemlje u datom vremenskom periodu, ponajčešće do 31.12. svake godine. U njemu se iskazuju sve neizmirene obaveze i potraživanja, bez obzira na vreme njihovog nastanka.

Pojam i vrste deviznih kurseva

1. Pojam deviznog kursa. Cena po kojoj se jedna nacionalna valuta razmenjuje za drugu valutu naziva se deviznim kursom.

Pomoću deviznog kursa uspostavlja se veza između nivoa cena u zemlji i inostranstvu, tako da se inostrane cene preračunavaju u nacionalnu valutu, a domaće cene iskazuju devizno. Tako se upoređuju unutrašnje i spoljne cene i utvrđuje šta treba izvoziti, a šta uvoziti, a na duži rok razlike u cenama uslovljavaju alokaciju faktora proizvodnje u nacionalne ekonomije koje postižu visok stepen efikasnosti privrede. Tako dolazi do međunarodne podele rada, specijalizacije, kooperacije i sl.

Devizni kurs ili **cena deviza** zavisi od odnosa ponude i tražnje. Ponuda i tražnja u platnom bilansu se odslikava u vidu priliva i odliva deviza. U slučaju deficita PB – u platnom bilansu se odslikava u vidu priliva i odliva deviza. U slučaju deficita PB – a, tražnja je veća od ponude, te i devizni kurs raste, i obrnuto.

S obzirom, da ponuda i tražnja deviza ne zavisi samo od izvoza i uvoza, već i od pretvaranja finansijskih fondova iz jedne valute u drugu, vlasnici valuta nastoje iste plasirati uz što veću kamatu, što će reći da devizni kurs može biti određen paritetom kamatnih stopa na unutrašnjem i spoljašnjem tržištu.

2. Realan i ravnotežni devizni kurs. **Realni devizni kurs** je onaj kurs koji izjednačava opšti nivo cena u zemlji sa opštim nivoom cena u inostranstvu. Ukoliko je devizni kurs ispod realnog nivoa onda je domaća valuta precenjena, a strana potcenjena. I obrnuto, precenjenost domaće valute destimuliše izvoz, jer se dobija manje novca nego pri realnom kursu. Osim toga, niska cena deviza čini atraktivnim i korišćenje stranih kredita.

Ravnotežni devizni kurs je kurs koji obezbeđuje uravnoteženost platnog bilansa, odnosno ujednačavanje ponude i tražnje deviza kada se govori o ravnotežnom deviznom kursu misli se na ravnotežni platni bilans, odnosno na bilans tekućih transakcija. To znači, da ravnotežni devizni kurs ne

bi trebalo da dovede do promena u nivou monetarnih rezervi (služe za usklađivanje ponude i tražnje) i stepenu spoljne zaduženosti.

3.Vrste deviznih kurseva. Razlikujemo: čvrsti (fiksni) i promenljivi (fluktuirajući, plivajući, fleksibilni) devizni kurs, višestruki (diferencijalni) i jedinstveni devizni kurs.

- a) **Čvrsti devizni kurs** podrazumeva utvrđivanje cena deviza od strane nacionalnih monetarnih vlasti i ne zavisi od ponude i tražnje.
- b) **Promenljivi devizni kurs** formira se uglavnom pod uticajem ponude i tražnje deviza.
- c) **Jedinstveni devizni kurs** podrazumeva da za sve vrste ekonomskih transakcija sa svetom važi jedan kurs, što znači – cena deviza je ista za uvoznike i izvoznike, za robni i nerobni promet, za sve grane.
- d) **Višestruki devizni kurs** podrazumeva primenu više deviznih kurseva, sa različitim rasponom među njima, a to znači da u takvim zemljama postoji devizna kontrola.

PROTEKCIONIZAM, SLOBODNA TRGOVINA, MULTIPLIKATOR SPOLJNE TRGOVINE I INSTRUMENTI SPOLJNO – EKONOMSKE POLITIKE

Osnovna obeležja ekonomije protekcionizma, pregovori o slobodnoj trgovini i multilateralni pregovori

Teorija komparativnih prednosti pokazala je kako zemlje mogu imati koristi od međunarodne podele rada, specijalizacije i sl. I pored toga, gotovo svakoj nacionalnoj ekonomiji ili integracionoj celini postoje strukture koje nastoje uvesti zaštitne mere, odnosno ograničenja u obliku kvota, carina i sl., kako bi se zaštitili domaći proizvođači od jeftinog uvoza.

Protekcionizam nije zdrava ekonomska politika, zato što samo slobodna trgovina podstiče međunarodnu podelu rada, viši nivo produktivnosti rada, sniženje troškova proizvodnje i sl., što u krajnjoj distanci svakoj zemlji proširuje proizvodne i potrošne mogućnosti, podižući životni standard u svetu.

Postoje strukture u nacionalnim ekonomijama koje imaju argumente za protekcionizam putem carina, kvota, prevalmana i sl., kako bi se zaštitila domaća proizvodnja od inostrane konkurencije. Ove tendencije opredeljene su:

- neekonomskim faktorima po kojima treba žrtvovati životni standard, kako bi se subvencionisali drugi ciljevi nacionalne ekonomije;
- argumentima koji su ekonomski pogrešni, s tim da se neki mogu lako utvrditi, a neki tek veoma prefinjenim i preciznim ekonomskim metodama;
- analizama koje nisu primenjivane u smislu potpune konkurencije i pune zaposlenosti, ali ipak imaju smisla za zemlju koja ima veliko tržište, tako da utiče na svoje uvozne i izvozne cene, ili za zemlju koja trpi visok stepen nezaposlenosti.

Prvo opredeljenje se bazira na stavu da ekonomska korist nije jedini cilj u životu. Na primer, zemlja ne bi trebala žrtvovati svoju slobodu i nacionalnu sigurnost za izvesni deo dodatnog realnog dohotka koji bi proistekao iz spoljne trgovine.

Drugo opredeljenje je da će nacionalni proizvodni faktori (u avio – industriji, mikroelektronici i sl.) nestati ako se ne održavaju stalno na poslu, zaštićeni od strane konkurencije. Stoga se carine često puta vide kao deo društvene strategije.

Pregovori o slobodnoj trgovini imaju za cilj da smanje trgovinske prepreke. Na tom planu najuspešnija institucija su opšti sporazum o carinama i trgovini (GATT) i Svetska trgovinska organizacija (STO). Tako su posle devedesetih godina prošlog veka smanjene carine, kvote, ograničenja i sl. Stvoreni su uslovi da se realna primanja povećaju, a time i kupovna moć, odnosno životni standard svetskog stanovništva. Pored toga, proširuju se zone slobodne trgovine koje omogućavaju efikasniju podelu rada i viši stepen konkurentnosti preduzeća. To dovodi do harmonizacije poreza i subvencija.

Spoljna trgovina u modelu multiplikatora

Elementarno pitanje koje se nameće pri analizi spoljne trgovine odnosi se na uticaj spoljne trgovine na GNP, kretanje proizvodnje i zaposlenosti. U tom kontekstu, izračunavanje vrednosti GNP – a proširuje se za komponentu koju nazivamo „**neto – izvoz**” koju obeležavamo sa „X”. **Vrednost neto – izvoza se dobija kada se od vrednosti izvoza – export (X) oduzme vrednost uvoza – import (M).**

Ovde je reč o determinantama neto – izvoza, što znači da opredeljenje za domaća ili inostrana dobra zavisi od odnosa njihovih realnih cena. Ako domaće cene rastu intezivnije u poređenju sa svetskim, odnosno ako vrednost domaće valute raste u odnosu na inostranu valutu, uvećava se uvoz inostranih roba i usluga, i obrnuto. Izvoz zavisi od kretanja dohotka i veličine proizvodnje trgovinskih partnera, kao i od relativnog odnosa cena domaćih i uvoznih roba i usluga. Kada kurs domaće valute pada, povećava se izvoz i obrnuto.

Teorija međunarodnih komparativnih konkurentskih prednosti

Osnove međunarodnih konkurentskih prednosti po M. Porteru su:

- 1) Odbacivanje statičkog prikaza faktora proizvodnje, ističu dinamički karakter konkurencije.
- 2) Potenciranje značaja postojećih konkurentnih prednosti nacije čime bi se obezbedio mehanizam povećanja konkurentnosti pojedinih nacionalnih ekonomija na globalnom nivou.
- 3) Nacionalne ekonomije ne postižu značajne rezultate na međunarodnom tržištu po osnovu tehnološkog i komercijalnog uspeha u određenim granama, već, po pravilu na bazi ostvarenih rezultata (proizvodnih i komercijalnih) u grupi uzajamno povezanih sektora proizvodnje.
- 4) Razotkrivanje uspeha ili neuspeha nacionalnih ekonomija u ispoljavanju konkurentnih prednosti pojedinih privrednih grana, oblasti gde se profilira kvalifikovana radna snaga, oblikuje poslovna i radna etika.
- 5) Konkurentne prednosti nacije nose obeležje dinamičnih promena, koje i predstavljaju osnovu globalne konkurentnosti, nacionalnih ekonomija u svetu.

Na osnovu M. Porterove analize o konkurentnim prednostima nacionalnih ekonomija ističemo sledeće:

- a) **faktori proizvodnje** koji determinišu konkurentne prednosti u pojedinim oblastima privređivanja (nivo tehnoloških dostignuća, posedovanje kapitala, odgovarajuća kvalifikaciona struktura kadrova, infrastruktura, informaciona tehnologija i sl.);
- b) **postojanje kompleksnih industrija** koje podražavaju prateću industriju u cilju promocije konkurentnih proizvoda;
- c) **struktura preduzeća, strategija nastupa i razvoja** kao bitne odrednice sticanja konkurentskih prednosti nacije;
- d) **obezbeđivanje uslova vezanih za unutrašnju tražnju** kao preduslova uspešne konkurentnosti na međunarodnom tržištu.

Veličina i apsorpciona moć domaćeg tržišta određena je globalno brojem stanovnika i per capita dohotkom.

Unutrašnje tržište i domaća tražnja veoma bitno predodređuju tražnju za proizvodima nove tehnologije, a posebno sofisticiranih sadržaja u osvajanju međunarodnih tržišta.

Strategija firme može biti različita od zemlje do zemlje, ali je za promociju uspeha na spoljnom tržištu važna unutrašnja konkurentnost, s obzirom da zdrava konkurencija deluje u pravcu generisanja inovacija.

Konstrukcija faktora koji predodređuju konkurentne pozicije pojedinih zemalja na međunarodnom tržištu M. Porter naziva „dijamantom”, gde najznačajnije mesto zauzimaju tehnološke prednosti.

U M. Porterovoj analizi dijamanta, tj. oblikovanja međunarodnih komparativnih prednosti, veoma značajnu ulogu imaju: **1. uloga državne politike** i **2. značaj slučajnih okolnosti**.

- 1) **Država** treba da ima pomoćnu funkciju u pogledu stimulisanja, koordiniranja i podržavanja konkurentnih prednosti.
- 2) **Slučajne okolnosti** kao što su sankcije, ratovi, neočekivana otkrića, tehnološke inovacije, kolebanje cena energenata (nafte, gasa i sl.) promene kamatnih stopa, političke konotacije u zemlji i sl. mogu narušiti povoljan položaj određenih konkurentnih prednosti.

U odnosu na prethodne teorije komparativnih prednosti, po M. Porterovom dijamantu nosioci međunarodne razmene su preduzeća.

Novi trendovi u međunarodnoj trgovini

Na dosadašnjem stepenu razvoja institucionalni nosioci međunarodne trgovine su **transnacionalne korporacije**. One su na bazi koncentracije i centralizacije finansijskih sredstava uspele ostvariti visok stepen tehnoloških znanja sa izraženim dinamizmom.

Gotovo svi proizvodi se svrstavaju u tri grupe:

- 1) **proizvodi visoke tehnologije** (elektronski računari, avio i kosmička tehnologija, farmaceutske proizvodi, elektronske komponente, električni aparati);
- 2) **proizvodi srednje tehnologije** (hemijska industrija, motorna vozila, plastične mase, obojeni metali, saobraćajna sredstva);

3) **proizvodi niske tehnologije** (proizvodi svih ostalih industrija).

Na osnovu ove grupacije proizvoda dobijeni su **koeficijenti međunarodne razmene**.

Najznačajniji instrumenti spoljnoekonomske politike

Intezitet ekonomskih odnosa sa inostranstvom ostvaruje država preko instrumenata i mera, kao što su: carine, uvozne takse, zabrana uvoza, koeficijenti uvoza, uvozne dozvole, različite uvozne procedure i sl., pri uvozu roba, a pri izvozu roba, to su protekcionističke mere u smislu kreditiranja izvoza, izvozne premije i subvencije, kontigenti, uvozna prava sa ostvarenim izvozom, promena deviznog kursa, damp-ing i sl.

- a) **Carine** su najznačajniji instrument ograničenja uvoza.
- b) **Zabrana uvoza, određivanje uvoznih kontigenata i dobijanje uvoznih dozvola** su administrativni instrumenti kojima se destimuliše uvoz.
- c) **Premije** služe za stimulisanje tačno određenih proizvoda, a njihovu visinu propisuje država, a naplaćuje proizvođač od države, što znači da se premija dodaje na prodajnu cenu. Zahvaljujući premijama stimuliše se i povećava izvoz.
- d) **Damping cene** omogućavaju prodaju roba i usluga u inostranstvu po cenama koje su niže nego na unutrašnjem tržištu (čak i ispod cene koštanja) radi ekspanzije prodaje na spoljnjem tržištu, sa ciljem da se popravi rejting i efikasnost nacionalne ekonomije u svetskim razmerama.

LITERATURA

Dr JEDNAK Jovo, dr NOJKOVIĆ Čedo, Ekonomija, Beogradska poslovna škola, 2002.

Posetite nas klikom na sajtovima ispod:

[SEMINARSKI RADOVI](#) [DIPLOMSKI](#) [MATURSKI RAD](#)
[SEMINARSKI](#) [DIPLOMSKI RAD](#) [SEMINARSKI](#)
[ESEJI](#) [FACEBOOK SEMINARSKI](#)

Uspostavljanjem ovog projekta, zadovoljila se i veoma prisutna potreba za specijalizovanim timom, koji će na studente i omladinu pravovremeno i adekvatno delovati u edukativnom i pozitivno usmeravajućem pravcu, ali i predstavljati efikasnu podršku u pisanju sopstvenih radova (seminarskih, maturskih, maturlnih, diplomskih, master, magistarskih, doktorskih, eseja)
TIM VRHUNSKIH PREVODILACA PREVODI ZA VAS SA I NA SLEDEĆE JEZIKE:
ENGLESKI, FRANCUSKI, ŠPANSKI, NEMAČKI, ITALIJANSKI

